

МІНСК

НАЗАЎЖДЫ

Коллектив авторов
Мінск назаўжды (зборнік)

«Электронная книгарня»

2018

Коллектив авторов

Мінск назаўжды (зборнік) / Коллектив авторов — «Электронная книгарня», 2018

ISBN 978-985-7165-69-8

Тэма Мінска ў сучаснай літаратуры набірае папулярнасць. Мінск як месца, Мінск як галоўны герой і як фон падзей, што іх вызначае. Мінск у любых праявах – але абавязкова ён. У межах спецпраекта кніжнага фестывалю «Горад і Кнігі» дзесяць ужо сталых у мастацкім плане аўтараў папрасілі напісаць апавяданні пра Мінск. А яшчэ на 10 апавяданняў быў абвешчаны конкурс для аўтараў-пачаткоўцаў. Усе яны сустрэліся пад адной вокладкай гэтага зборніка. Розныя аўтары, розныя тэмы, але адзін Мінск.

ISBN 978-985-7165-69-8

© Коллектив авторов, 2018
© Электронная книгарня, 2018

Содержание

Ганна Севярынец	6
Залатая рыбка	8
Аліна Длатоўская	11
Недапалак	12
Атрута	14
Людміла Рублеўская	16
Староста Юзаф і булачніца Яўдахія	18
Аляксей Карпека	22
Мінск-Восеньскі	23
Мінск-Туманны	23
Мінск-Хтанічны	23
Чайка	25
Адам Глобус	27
Асмалоўскія казкі	28
Піва, віно, гарэлка...	28
Лес, папараць-кветка, золата	28
Вулічнік, бутэлька, Хатнік	28
Аловак, майстэрня, возера...	29
Мурашкі, мышы, змеі...	30
Конец ознакомительного фрагмента.	31

Мінск назаўжды (зборнік)

Укладальнік Маргарыта Латышкевіч

Гарадскія апавяданні

Праект «10+10» фестывалю «Горад і Кнігі»

Мастак Лілія Бусарава

© Калектыў аўтараў, 2018

© Бусарава Л. А., ілюстрацыі, 2018

© Выдавец А. М. Янушкевіч, 2018

Ганна Севярынец

Залатая рыбка

Саша працуе ў кафэ. Так яна кажа маме, бо «сакабар» гучыць дрэнна, а кафэ – нармалёва. А насамрэч яна працуе ў сакабары дзень праз дзень ў адным з гіпераў, і насупраць яе працоўнага месца прадаюцца мячы, бадмінтон, басейны, запакаваныя ў кардонныя каробкі, і ўсё астатняе для актыўнага адпачынку.

Калі вы пабачыце Сашу ў яе сакабары, у вас адразу падымецца настрой.

Па-першае – Саша прывабная. У яе вялікія блакітныя вочы, пухлыя ружовыя вусны, даўгія чорныя вейкі, акуратны носік і дагледжаныя, роўненькія бровы. Залатыя яе валасы сцягнуты ў высокі хвост, і калі яна паварочваецца падаць шаўрму ці хот-дог, пірожнае ці заварное кальцо, гэты хвост вымалёўвае прыгожую траекторыю ў паветры – такую самую, якую вымалёўвае хвост залатой рыбки ў вялікім акварыуме.

Па-другое – Саша павольная. Калі вы цэлы дзень лётаеце па горадзе па дробязных і нудных справах, вам гэта будзе дужа карысна: паглядзець на Сашу, прыкладам, на тое, як яна выбівае чэк. Прыгожыя белыя пальчыкі яе з акуратным, заўсёды свежым манікюрам цюкаюць у клавішу і высока-высока ўзлятаюць уверх. «Цюк! Цюк! Цюк!» Не «пі-пі-пі-пі-пі», не «цык-цык-цык-цык», як гэта робяць спрактыкаваныя прадавачкі ў маленькіх гастронамчыках «ля дома», а так, як умее толькі Саша: «Цюк! Цюк! Цюк!»

Па-трэцяе, Саша ўвесь час усміхаецца. Патаемна і прыхавана – калі няма кліентаў ці прыходзіць Ніна Санна праверыць касу і шафкі. Радасна і па-сяброўску – калі дзяўчаты просяць апельсінавы сок ці карзіначку з тварагом. Абяцальна і прывабна – калі прыходзяць хлопцы па сэндвіч ці па шаўрму. Калі дзяўчаты набываюць шаўрму, а хлопцы – карзіначку, аказваецца, што Саша ўсміхаецца не людзям, а стравам: для карзіначкі ў яе сяброўская ўсмешка, для шаўрмы – абяцальная. «Падыходзьце! Я! Прынясу! Вам! Вашу! Каву!» – кажа напрыканцы яна, і свет навокал залівае гарачая хваля Сашынай усмешкі. На яе немагчыма злаваць, хаця, як вы разумееце, хочацца.

Кожны дзень бывае, што ля сакабара вырастае чарга, і пакуль Саша выцюквае на касавым апарате чарговы заказ, людзі ў чарзе пераступаюць з нагі на нагу, нервуюцца, шумна выдыхаюць і крыху падскокваюць на месцы, бо кожны з іх некуды спяшаецца, а тут – на табе. Але калі чарга падыходзіць, і чалавек сустракаецца вачыма з Сашай – ён проста перастае нервавацца. І цярпліва чакае свой сок ці што там і сустракае з усмешкай меладычнае, бы гук званочка: «Чатыры рублі семдзесят капеек!»

Іншы раз пакупнік задае Сашы неабавязковае пытанне ці перакідвае цераз стойку дасціпны жарт, і тады ў паветра ўзлятаюць мільёны стракатых феерверкаў – гэта Саша смяецца. «Ой, вы ведаеце, калі ў мяне пытаюцца сэндвічаў, я адразу адчуваю…» – але тут прыязджае суровая цётка на палацёры, і шум палацёра заглушае ўсё, што адчувае Саша. Яе чуе толькі той хлопец, што жартуе з ёй цераз стойку, і яна нешта кажа яму пра сэндвічы і пра свае адчуванні, і рука яе застывае ў паветры, так і не зрабіўшы чарговы «цюк».

Яна вучыцца завочна – чацвёрты курс, пед, гістфак, у яе няма бойфрэнда, сябровак і рэпетытарства, яна не любіць скрапбукінг, чытаць ці маляваць, ёй сумна ў сацыяльных сетках і гульнях, яна не можа ўзяць абанемент на фітнэс ці ў басейн, бо ў яе нязручны графік, і таму па-за сакабарам ў яе шмат вольнага часу. І яна гуляе па горадзе.

Вы бачылі яе на вуліцах, прыгожую, зграбную дзяўчыну – яе нельга не заўважыць. Залаты высокі хвост мерна калыхаецца ў такт яе спакойнай хадзе і лёгенька б'е па роўнай спіне. На ёй абавязковыя джынсы і кеды. Зімой яна хавае вушы пад бялюткай баваўнянай павязкай, на лета ў яе – шэрая бейсболка, яна заўсёды слухае музыку ў навушніках і носіць у запlechніку бутэльку з пітной вадой.

Можна выйсці на Акадэміі навук – і пайсці праспектам, паўз белыя гмахі першай бальніцы, пакідаючы за спінай і акадэмію з яе паўкруглай каланадай, і «Кастрычнік» з ягонаю круглай нашлёпкай над лесвіцамі, і будзе цягнуцца справа зялёны пампезны гарадок БНТУ за чыгуннай агароджай, белыя акантоўкі аканіц, белыя калоны цэнтральнага увахода, белыя прыступкі і белыя каробкі дзвярэй на бляклай атынкаўцы службовага мундзіра карпусоў і інтэрнатаў. Зусім хутка наперадзе вырасце чырвоная дзіцячая шапачка на вежы ЦУМа, і хутчэй пабягуць дамы на правым баку праспекта, і за чорнай стужкай «Лідо» адкрыецца плошча і яе чыгуннае насельніцтва: агромністы задуменны стары, партызан з хлопчыкам, вясковая дзяўчынка і хлопец са скрыпкай, але без смыка. Аднойчы яны гулялі тут з Сашам, калі ён яшчэ ў яе быў, пілі піва, сядзелі на шэрых парапетах і рагаталі з музыкі, якому забыліся выдаць смычок.

Саша вадзіў яе ў філармонію, бо ў яго на факультэце раздавалі дармовыя білеты на канцэрт выпускнікоў нейкай музычнай школы, і яны глядзелі на настаўнікаў у даўгіх сукенках і на дзяцей у касцюмчыках, а потым употай смяяліся, калі на сцэне размясціўся аркестр – і адзін хлопец, даўгі, руды і надта сур’ёзны, раз-пораз грукаў меднымі талеркамі над вухам трубача. І яна паварочвае ля філармоніі, падымаецца на горку, мінае шэрыя, нічым не адметныя кварталы – і спускаецца па Берасцянскай да самых Вайсковых могілак. Гэтае месца ёй калісьці паказала Кацюха – яны сябравалі, пакуль Кацюха не зацяжарыла і не з’ехала да мамы ў Валожын. Калі было цёпла, можна было пасядзець тут у цішы пад агромністай таполяй на лавачцы, адкрыўшы фальшывы замок чорнай агароджы, за якой стаяў высокі чорны помнік, і паглядзець на надпіс: «Кузьма Чорны». Гэта быў пісьменнік, але што ён напісаў, Саша ўжо не памятала, і шкадавала Кузьму Чорнага: пісаў-пісаў, а ніхто ўжо і не памятае, што. З-за пляча Кузьмы Чорнага глядзеў паўз Сашу ўглыб могілак з белага каменя Паўлюк Трус, пра якога яна якраз памятала, што «падаюць сняжынкі, дыяменты-росы», і ёй зноў было шкада Паўлюка Труса, бо калі ішоў дождж, то па ягоным твары збягалі ручаі, і падавалася, што ён плача, і таполя цягнула вецце і гладзіла яго па твары.

З могілак яна ішла на плошчу Перамогі, абыходзіла кола з ваеннымі фоткамі пад зямлёй, і там зноў садзілася на чорныя даўгія лавы спінай да невялікага зялёнага доміка на беразе ракі, і ёй заўсёды было цікава, хто жыў у тым доміку ў такім прывабным месцы, можа, якраз Кузьма Чорны ці Паўлюк Трус, бо было бачна, што цяпер там музей, а чый музей – яна заўсёды ленавалася паглядзець.

І потым яна спускалася да ракі і шла ўздоўж высокага каменнага парапета, і глядзела з набярэжнай праз гнуткія вербы на высокія дамы з белымі калонамі, і калоны раслі проста праз балконы, і ёй думалася: вось, прыкладам, у Піцеры, куды яны калісьці ездзілі з гістарыцай, на кожным балконе нехта знакаміты і цікавы жыў ці проста стаяў у абдымку з каханкай, балярынай ці прыгажуняй, які-небудзь прынц, вялікі паэт ці замежны шпіён, а на мінскіх балконах толькі развешвалі бялізну і ставілі лыжы на лета.

А на другім беразе Свіслачы шапацеў лісцем парк, і яна зноў думала: парк і парк, у іншых краінах у парках – таямніцы і загадкі, а ў нас толькі вавёркі і фантан.

Але яна імкнула далей уздоўж шэрай каменнай стужкі, і міма яе прабягалі шыхтам курсантаў ў шортах, у майках, чорных на спіне ад поту, і яна зноў успамінала Сашу, і як ён крыўдна сышоў, і як Кацюха сказала: «Ты лучше голодай, чем что попало есть, и лучше будь один, чем вместе с кем попало», і гэты верш суцяшаў яе яшчэ пяць месяцаў пасля таго.

А потым яна пераходзіла вуліцу на светлафоры, мінала чорнае награвашчванне «Журавінкі», і крыху паціскала плячыма ля сіняй шклянёй будыніны «Вэлкому» і чорнага, агромністага, як навальнічы цень, Палаца Рэспублікі, і ўяўляла сабе на гэтым месцы нешта такое ж высокае, але белае, тонкае, амаль карункавае, з высокімі ці то вежамі, ці то шпілямі, і нібыта плыў над вуліцай ціхі звон – але гэта проста сканчалася музыка ў яе плэйлісце, і яна пераключалася на наступны.

І можна было зайсці ў «Штолле» з’есці пірог з журавінамі, а можна – у «Цэнтральны» і там узяць кавы і «карзінку альбу», і стаць ля акна і адпачыць ад хады, і паглядзець, як там працуюць хлопцы і дзяўчаты за стойкай, па двое, і яшчэ адна прыносіць лісты з пірожнымі з падсобкі, і як яны размінаюцца адзін з адным у той вузкай прасторы, і нешта не было бачна, каб хадзіла за імі якая-небудзь Ніна Санна штохвіліны правяраць касу і шафкі.

А ля «Макдональдса» ёй падабалася павярнуць направа, і дайсці да плошчы Свабоды, і падысці да чыгунных коней ля кіёскаў, і паблукіць па старым горадзе, уверх і ўніз, і зноў уверх. Ёй падавалася, што тут маглі б жыць якія-небудзь мастакі ці актрысы, і ў іх здарліся б раманы, і актрысы хадзілі б на бераг ракі стаяць ля вады і глядзець на хвалі. Яна прыдумвала розныя гісторыі кахання замест тых, якіх яна пра гэтае месца не ведала, і ў гэтых гісторыях было шмат жарсці і зусім няшмат радасці, хіба толькі ў той момант, калі ён схіляўся да яе – і глядзеў сур’ёзнымі шэрымі вачыма ў яе сур’ёзныя шэрыя вочы.

І тут, на Зыбіцкай, яна, нарэшце, зусім стамлялася – і сядзела ў кавярні на шырокіх драўляных лавах, закладзеных фіялетавымі падушкамі, і піла амерыкана, і шкадавала, што на Акадэміі не зайшла ў «Фрэшкафэ», бо там да яблычнага штрудзеля заўсёды падавалі клубнічны соус у соуснічку, а тут ім малявалі на белай талерцы чырвонае сэрца – і яго немагчыма было з’есці.

Нарэшце яна ішла ў метро, і галубы ля сабора палохаліся і кідаліся ў неба наўпрост з-пад яе ног, і цягнік пад зямлёю імчаў яе ў Каменную горку, а там яшчэ тры прыпынкі аўтобусам, яна ехала ліфтам на сёмы паверх і адкрывала жалезныя дзверы сваёй здымнай аднушкі, якая заўсёды пахла антонаўкай, і дзе на падаконніку стаяла ад гаспадароў яшчэ фігурка чорнай кошкі з зялёнымі шклянымі вачыма.

А раніцай яна зноў едзе праз увесь горад і праз абедзве лініі метро на працу ў сакабар, і ні пра што не думае, а потым надзявае фірмовы фартушок і бейсболку, выпраўляючы даўгі залаты хвост, і плавае за сваёй стойкай цэлы дзень, і толькі калі прыходзіць час абеду, яна ідзе ў каморку да Ніны Санны, з’ядае сэндвіч ці шаўрму, аглядаецца па баках – і просіць Ніну Санну: а давайце я вам паперкі пастрыгу. Ніна Санна дае ёй стосік чарнавікоў, і Саша бярэ нажніцы – і дваццаць хвілін, якія застаюцца да канца перапынку, разразае лісты напалам, і яшчэ напалам, і яшчэ напалам, каб атрымаліся зручныя чатырохкутнічкі для запісаў. У іх надта эканомнае кіраўніцтва, дый Сашы падабаецца рэзаць паперкі. Можа, гэта ёй падабаецца больш за ўсё ў жыцці.

Аліна Длатоўская

Недапалак

Палова на дзясятую. Яшчэ паспявае. Схавала тэлефон у кішэню. Дадала хуткасці. З-за спіны чуўся рогат пакінутай кампаніі. Ліза павінна вярнуцца а дзясятай. Інакш будзе дрэнна.

Дзяўчына і сама не разумела, як так сталася, што яна спазняецца. Ці то надта развесялілася ды выпадкова не заўважыла, як прабег час, ці то наўмысна ігнаравала яго, правакуючы чарговы скандал дома.

Дзяўчына агледзелася. Надта далёка да бліжэйшай сметніцы – няма часу кружляць. Выкінула недапалак у сумёт. Увесну будзе непрыгожа, канечне. Але ж яна не адна такая...

Ад кола агляду ўніз. Праз невялікі масток – крыху прайсці – пад вялікі мост – і вось яна ўжо ў Купалаўскім парку. А там наўскасяк, і зноў праз мост – у гэтым горадзе шмат мастоў – па вуліцы Купалы да вуліцы Багдановіча. І яна амаль дома.

Ліза змерзла. Ля ракі было надта халодна. Яна засунула рукі ў кішэні, зноў намацала мабільны. Усё будзе добра. Наперадзе ззяла цемрай арка пад мостам. Не, а палове на дзясятую з дзяўчынай не можа нічога здарыцца. Яна смела рушыла ў змрок.

Цемра Лізу ніколі не палохала. Ліза не баялася міфічных пачвараў. Яна баялася людзей.

Нехта ці то штурхнуў яе, ці то наступіў на пятку, прымусіўшы рэзка ірвануць наперад. Яна выбегла ў кволае святло ліхтароў. Крыху наперад, павярнуць направа, да фантану з дзяўчатамі. Толькі вось прысады нейкія незнаёмыя. Іншы асфальт, іншыя лаўкі – яна ў Мінску такіх не бачыла. Павярнулася назад, разгубленая. Не магла ж яна выйсці недзе не там. Мосту за спінай не апынулася. Як і Свіслачы. Толькі дрэвы, дрэвы, дрэвы. Клёны, каштаны, ліпы. Ліза захлынулася халодным паветрам.

Кінулася наперад – недзе там гудзеў праспект. Але прысады і не думалі скончвацца. Ні фантана, ні музея, ні помніка.

Як можна заблукаць у цэнтры Мінска? Няўжо Пашка падмяшаў ёй у колу гарэлку? Тады дадому можна ў прынцыпе не вяртацца. Унутры схаладзела. Дрыготкімі халоднымі пальцамі яна дастала з кішэні смартфон, каб зірнуць час. Няма сеткі. Перазагрузіла. Патрэсла. Пацерла між далоняў. Пахукала. Мабыць, ад холаду загнуло.

Урэшце кінулася бегчы...

Слёзы грэлі шчокі, сэрца тахкала недзе ў горле, перашкаджаючы дыхаць, ногі не слушаліся. Бацька не паверыць, што яна заблукала. Бацька нават слухаць не будзе. Зноў давядзецца скарыстаць цэлы цюбік таналкі за раз. Зноў давядзецца пераапрацаваць на фізкультуру ў туалете, асобна ад дзяўчат. Зноў давядзецца хаваць вочы ад суседзяў па лесвічнай пляцоўцы. Зноў...

– Хэй, – раптам гукнулі яе аднекуль збоку. – Што здарылася?

Яна замёрла, спалохана азіраючыся. Да яе выйшаў юнак – адкуль толькі ўзяўся? Самы звычайны, крыху старэйшы за яе. Цёмны ўскудлачаны чуб з-пад смешнай скандынаўскай шапкі, стылёвы апранак, яркія заплечнік, дарагія красоўкі.

– Усё ў парадку, – хаваючы заплаканыя вочы, адказала Ліза. – Я проста крыху заблукала...

Хацела б яна сустрэць такога ў якіх іншых абставінах.

– Вы першы раз у Мінску? – мякка, уважліва пацікавіўся малады чалавек.

– Я тут жыву, – разгублена паціснула плячыма яна.

Зараз будзе смяяцца...

– Здымайце паліто.

– Ш-што?

– Здымайце, хуценька. Мала часу, – ён падышоў бліжэй, узяў яе за локаць.

Ліза зноў заплакала, пахістала галавой.

– Адчапіцеся ад мяне. Калі ласка. Я нічога вам не зрабіла...

– Я хачу дапамагчы. Вы не патрапіце дадому, калі не паслухаецеся. Здыміце паліто і апраніце навыварат.

Дзяўчына зірнула на юнака, нярвова расшпіліла гузікі. Пальцы зусім не слухаліся. Юнак акуратна зняў з яе паліто, вывярнуў ды зноў накінуў на плечы.

– А цяпер трымайцеся, – працягнуў ёй далонь. – І не глядзіце назад.

Ён упэўнена рушыў наперад, не разбіраючы шляху, па сырой глебе ды жухлай траве. Лізе было шкада і сваіх новых ботаў, і яго яркіх красовак, але яна паслухмяна трымала цёплую руку юнака. Праз якую хвіліну яны выйшлі на тратуар недалёка ад Купалаўскага музея. Дзяўчына зноў заплакала. Цяпер ужо ад палёгкі ды непаразумення. Тэлефон у кішэні раззлавана гудзеў.

– Слухаю, – спалохана сказала яна ў трубку.

– Дзе цябе чэрці носяць?!

– Я падыходжу, падыхожу, – мармытнула яна, хоць разумела, што робіць сабе толькі горш – да дому як мінімум хвілін пятнаццаць.

– Калі цябе не будзе ў хаце праз пяць хвілін, будзеш заходзіць праз акно.

Яна разгублена зірнула на юнака.

– Я падвязу, – спакойна кінуў ён ды дастаў з кішэні ключы ад машыны.

– Ваш бацька меў рацыю, калі спытаў, дзе вас носяць чэрці, – заўважыў ён, калі яна ўладкавалася ў яго ўтульнай машыне.

У салоне было чыста, пахла добрымі мужчынскімі духамі, мандарынамі ды – зусім крыху – зёлкавай гарбатай.

– Што вы маеце на ўвазе?

– лепш не распаўядаць нікому, што вы заблукалі ў цэнтры Мінска, – замест адказу заўважыў юнак, упэўнена кіруючы. – Наўрад ці хто-небудзь паверыць, што вас збіў са шляху лясун. Напэўна, кінулі штосьці міма сметніцы?

– Недапалак, – шэптам прызналася Ліза.

Юнак кінуў:

– Заўсёды апранайце што-небудзь навыварат, як будзеце хадзіць праз гэты парк адна – ён ад вас цяпер не адчэпіцца. Лясун часта водзіць дзяўчын, якія, па яго меркаванню, непрыстойна сябе паводзяць. А ў лесуна погляды, скажам так, старамодныя.

У які іншы дзень Ліза б толькі пасмяялася ды пакруціла пальцам ля скроні, але цяпер яна пакорліва кінула, запамінаючы кожнае сказанае юнаком слова.

– Пспехаў з бацькам. Беражыце сябе.

Ёй не хацелася выходзіць з машыны, але ў яе была ўсяго хвіліна, каб узляцець на пяты паверх.

Атрута

Пад ногі кідаліся барджоры, лаўкі ды агароджы. На бровы, на вейкі наліпаў снег. Каржаватыя старыя яблыні замерлі ў чаканні ахвяры. Толькі спыніся – разарвуць крывымі заімшэлымі кіпцюрамі.

Каваныя белыя альтанкі прывідамі плылі ўздоўж ракі. Напаўразбураная цагляная забудова глядзела з супрацьлеглага берага пустымі вачніцамі.

Яна стаяла на драўляным мастку, што вёў да выспы з трыма самотнымі дрэвамі.

Сёння яна прачнулася ў чужой кватэры. Яе абудзіла гадавалая дзяўчынка, што разрыва-лася ад плачу ў яе пад бокам. Для ног мітусіўся невялікі сабака.

Не было ў яе ні сабакі, ні дзіця.

Узнялася, механічна ўзяла малую на рукі. У пакоі – дзіцячая вопратка, кнігі, цацкі. Лева-руч – старая шафа з зацёртым люстэркам, праваруч – стол, застаўлены кветкамі. Хіба яна калі любіла кветкі?

Выйшла з пакоя, пагойдваючы дзіця. Сабака ўвязаўся за ёю, жалобна скуголячы.

На безгустоўна зялёнай кухні сівая жанчына варыла каву.

– Нешта вы рана, Улечка...

– Вы... Вы хто?

– Ты лунаціш ці што? – занепакоена пацікавілася кабета.

Яна аддала дзіця.

– Я хутка вярнуся.

Накінула паліто на піжаму і выбегла з кватэры.

Яна не памятала, куды вяртацца. Як апынулася ў парку. Рака клікала. Халодныя хвалі абдымуць яе, заплюшчаць ёй вочы, задушкаюць. Вадзе ўсё адно, хто ты. І кім быў учора.

Галава кружылася, рабілася ўсё пусцейшай. Далягляды сціраліся. Сусвет звужаўся да выспы з трыма дрэвамі ды драўлянага мастка. Яна пералезла праз парэнчы. Яшчэ крок і яе не будзе.

Яе ўжо няма.

* * *

Пахла палыном. Не расплюшчваючы вочы, яна памацала побач з сабою. Падхапілася:

– Кацечка! Бобс!

Сёння яна прачнулася ў чужой кватэры. У пакоі, прывідным ад тлення зёлак, было светла і пуста. Пад столлю – пучкі сухацвetaў. Святааннік, чабор, крываўнік, рамонак – яна пазнала толькі дзясятую частку. Коўдра ды прасціна расшытыя па краях чырвонымі беларускімі арна-ментамі, якія нібы свяціліся знутры. Напэўна, ніткі з люрэksam.

– Вам трэба ляжаць, – у дзвярах з’явіўся юнак.

Не сівы барадаты дзядуля ў ільняной кашулі, не кабета ў хусцінцы ў кветкі, нават не загадкавая дзяўчына з уплеченымі ў касу валошкамі – звычайны юнак.

У чорных спартовых штанах – здаецца, нават, фірмовых – у расцягнутай барвовай фут-болцы з надпісам «*Wizards rule*» і ў цёплых вязаных шкарпэтках.

– Дзе я? Дзе мая дачка? Хто вы?

Ён сеў на ложак побач з ёй, прымусіў легчы.

– З вашай дачкой усё добра. З вамі – не дужа. Але хутка ўсё пройдзе.

– Што пройдзе? На што я хвора?

Юнак падціснуў выразныя акрэсленыя вусны, схіліў галаву на бок.

– Вы не хворае. Вас атруцілі, – нешта вырашыў для сябе, цяжка выдыхнуў. – Ёсць такая... Істота. Лойма. Раней яны скрадалі дзетак ды падмянялі іх на сваіх. Звычайныя кабеты бабілі нячысцікаў. Цяпер размнажацца складаней. Так што яны падмяняюць саміх кабет. Атручваюць. Прымаюць іх воблік, займаюць іх месца ды жывуць у асалоду.

Улліяна сціскала коўдру. Атрута. Падмена. Нячысцікі. Усё гэта не змяшчалася ў галаве. Але і інтэр'ер, і яе адчуванні, і сумныя бурштынавыя вочы юнака прымушалі паверыць. Без дадатковых пытанняў. Яе магло ўжо не быць. І дачушку гушкала б нейкая пачвара. Жанчына заплакала.

Юнак паклаў ёй на лоб халодную далонь, нешта зашаптаў. Замест словаў яна чула шлох лістоты ў вечаровым лесе, лёгкі ветрык ды стракатанне конікаў.

* * *

– А што я павінен быў сказаць?! – юнак стаяў ля яе ложка, прытупваючы нагой.

– Нічога, Уладзь. Нічога акрамя замовы на ачышчэнне, – другі голас быў больш суровы, больш дарослы.

Нешта зазвінела. Відаць, упала на стол звязка ключоў. Зашапацела. Зняў куртку альбо паліто. Запстрыкала. Распнураваў боты. Яна глядзела праз прымружаныя вейкі, не наважваючыся паказаць, што прачнулася. Перад ёй мільгануў цень, запясе абхапілі моцныя пальцы. Па цэле разлілася незвычайная цяплыня. Раптам захацелася падхапіцца ды бегчы, танчыць, скакаць. Яна расплюшчыла вочы.

Над ёй схіліўся светлавалосы юнак. З твару ён выглядаў нават малодшым за Уладзя, але па погляду ды паводзінах усё ж здаваўся старэйшым.

– Галава не баліць? – халодна пацікавіўся ён.

– Не, я... Выдатна сябе адчуваю.

– Ты забіў яе? – падаў голас Уладзь, яўна спрабуючы замяць перад сябрам правіну.

Светлавалосы дастаў з кішэні байкі некалькі невялікіх шклянчак з попелам, паставіў на стол.

– І не толькі яе. Няпросты Лошыца раёнчык, – звяртаючыся, відаць, да яе, хмыкнуў ён.

Уладзь закусіў палец, цыкнуў.

– Паслухай, Усевалад, чалавек мае права ведаць, што з ім адбываецца.

Ягоны сябар выпрастаўся, і Улліяна змагла ўбачыць, наколькі шырокія ў яго плечы ды дужыя рукі.

Чым менш народу ведае пра нячысцікаў, тым лепш. Усім, – спакойна адказаў ён. – Зможаш адвезці спадарыню дадому? Моўчкі.

Людміла Рублеўская

Староста Юзаф і булачніца Яўдахія

Прывілей быў з пячаткай. Конь быў белы. Гарадская шляхта п'яная дармовай медавухай і дагодлівая.

– Віват пану старосце!

Новы ўладар места на скрыжаванні Свіслачы і Нямігі, попелу, касцей і травы, прысыпанай першым сняжком, уязджаў у свае ўладанні. Атрымаў пасаду не за ўсмешкі, за паслугі перад тронам.

Радзівіл, які ненавідзіць Радзівілаў.

З задавальненнем кіруе секвестраванымі маёнткамі сваяка Пане Каханку. І роднага брата, кумпана таго чырванатварага балбатлівага Пане Каханку, не прызнае.

Ёсць справядлівая помста ў горадзе, дзе калісьці камяні малоліся на муку.

– Віват ягонай вяльможнай мосці, пану старосце менскаму Юзафу Радзівілу!

– Гарбункі! Гарбункі!

Пан староста нацягнуў цуглі, белы конь, куплены за дзве шапкі дукатаў, скасавурыў незадаволена чорнае вілготнае вока, падобнае да пераспелай слівы...

– Каму свежыя гарбункі?

Твар пана Юзафа пачаў таксама набываць слівовае адценне...

Месцічы, прыдворныя, блазны, хціўцы, славалюбцы, падлабунькаўцы і пахлебцы – хавалі ўсмешкі. Хто ў рукаве адамашкавым, хто проста даланей з радавымі сыгнэтамі прыкрываўся... Больш спрактыкаваныя лізункі нат рысачкай не змяніліся – толькі вочы... У вачах смех... Рогат... Кепікі...

Каб ім восцень у зубы!

– Каму свежыя гарбункі?

Ваявода абвёў налітымі крывёй вачыма панылыя відарысы новага ўладання. Шэрыя камяніцы, гнілыя платы... Менск... Замардуй, загадуй, закалаці яго трыста радзімцаў і з радзімчыкамі!

Ваявода заўсёды ведаў, што паблаглівая ўсмешка – тое, што знойдзе ён, перасыпаючы пясок любой паважлівай увагі і багавейлівага позірку...

Юзаф Радзівіл быў гарбунком.

Не дай Гасподзь камусьці з вас мець такое дзяцінства, як займеў ягоная мосць, яснавяльможны Юзаф Мікалай Радзівіл... Ягоны бацька Марцін урадзіўся разумным... Хаця й страшнаватым, як жабяня. Вочы – адно на Алатыр-камень глядзіць, другое – на востраў Авалон. Мо таму захапіўся ў свой час алхіміяй, каб незямныя веды захілілі зямныя недахопы?

Усё глыбей засмоктвалі яго мосць пана Марціна забароненыя веды...

Вось ужо ад алхіміі перайшоў да магіі... Трэба толькі ўпадобицца ўсходнім уладарам.

Вось ужо хапаюць па ўсіх вёсках прыгожых дзяўчат і робяць з іх «кадэтак» – няшчасных гарэмніц пана Марціна.

Вось чорны дым з тыгляў зносіць да неба тыя рэчывы, што самое неба адмаўляецца прымаць...

А ўласная сям'я, жонкі, дзеці, – то ж замінішча!

Маці Юзафа, рахманая Аляксандра з Бялхацкіх, не вытрымала ваўкалацтваў мужа, памерла... Другая жонка, пані Марта з Трэмбіцкіх, больш трывушчая... Затое з-за сваіх спрабаў выправіць мужніны блюзерскія паводзіны – апынулася пад замком. На голых дошках, на хлебе й вадзе... Разам з усім вывадкам дзяцей, і сваіх, і ад першай жонкі-гаротніцы. Старэйшай сястры пана Юзафа пашанцавала – у пятнаццаць выдалі замуж. Адзін з малодшых братоў застаўся няўцямным калекам – з-за пабояў бацькі... Юзафу таксама перапала. Кулакі ягонай мосці Марціна Радзівіла назаўсёды пакінулі яго гарбатым. Гарбунком.

Нават калі брат Марціна, Геранім Радзівіл, узяў замак Чарнаўчыцы, вырваў як з воўчых зубоў, для Юзафа мала што змянілася.

Бо не дзеля спачування да няшчасных сваякоў, а дзеля хцівасці, каб захапаць невымерныя валоданні Марціна Радзівіла, напад ладзіўся.

Уладальніка Чарнаўчыц, прызнанага недзеяздольным, пасадзіў на ланцуг брат Геранім Радзівіл. Калі па праўдзе, дык такі ж вар'ят. Малодшых дзетак Марціна забраў другі дзядзька, Міхал Казімір Рыбанька, вялікі гетман. Так што Міхал Радзівіл, брат пана Юзафа, гадаваўся ў бліскучым Нясвіжы, разам з Пане Каханку. Балі, паляванні, каруселі рыцарскія... А Юзаф, спадчыннік, патрапіў пад апеку шалёнага дзядзькі Гераніма. Той жа палон, толькі больш выгоды.

Толькі ў дваццаць тры, калі дзядзьку паглынуў чыснец, пан Юзаф Радзівіл змог заняць адпаведнае свайму статусу месца.

Вядома, знайшлі яму жонку... Гожую ды радавітую. Шляхта рукі-боты цалавала...

Але пан Юзаф ніколі не мог забыцца на таго верабейчыка, што прылятаў на вакно замка ў Чарнаўчыцах, а яны з мачахай і братамі мелі адзіную ўцеху – карміць таго птаха крышкамі хлеба...

І вось цяпер:

– Каму свежыя гарбункі?

Староста варухнуў густа-сівым брывом, і хутка абразлівы крык сціх.

Яўдахія, гандлярка, не магла даўмецца – чым выкліканая несправядлівасць новага староства? Вось ужо дваццаць год яна прадае на Высокім рынку ля ратушы свае вырабы – печыва на мяду, што называецца «гарбункі».

Напачатку яно называлася дулімі – раскатаная змейка салодкага цеста завязвалася ў вузел, пасыпалася макам, і – у печку.

Але «Каму салодкія свежыя дулі?» – не надта прывабна гучала. А паколькі печанае смакцё атрымлівалася гарбаценькім, выкручаным – дык і прыдумалася... Гарбункі!

І шкаляры езуіцкага калегіюму (які пры каралі Стасю перастаў быць езуіцкім), і пісарчукі з магістрата, і юрысты з палестры, і мешчукі з Траецкага, і кавалі з Татарскага прадмесця – усе любілі гарбункі Яўдахіі... А той што... Перажыла напады на горад і шведаў, і маскоўцаў, і сваіх жа ліцвінаў... Ледзь ацалела, калі шпіталь і школу пры царкве Святых Казьмы і Даміяна разганялі. Дзівілася на Міхала Валадковіча, сябра сардэчнага Пане Каханку, які ў столь менскага магістрата пуляў і казань ксяндза Аблачынскага сарваў, прывёўшы на пляц перад Святадухавым касцёлам цыганоў і мядзведзяў... Нават прывід таго пана Міхала, расстралянага за бясчынствы ў сутарэннях ратушы, бачыла – махаў ёй праз акно... Няма чаго Яўдахіі баяцца. Двух мужоў страціла, пяцёх дзетак пахавала, воспу перахварэла... Засталася, як палын пры дарозе. Вось і ратуюць гарбункі, духмяныя, з макам ды мёдам!

І ў царкву Святой Кацярыны прыносіла спадарыня Яўдахія сваё печыва, клала ў скрыні для жабракоў, накрытыя ільнянымі рушнікамі... А тое, што, зусім непагляднае, заставалася на дне яе кошыкаў, таксама знаходзіла спажыўца. Спадарыня Яўдахія, пакрэктаваючы, спускалася па стромых берагах Свіслачы, і прыгаворваючы «Гыля-гыля-гыля!» сыпала мядовае крышыва ў ваду...

Незразумела, для чаго тут быў покліч да качак, але прыплывалі на пачастунак менскія цмокі – тлусценькія, чорныя, з тоўстай ільснянай лускою. І хапалі наперабой рэшткі тых гарбункоў, замілавана паглядаючы на спадарыню Яўдахію маленькімі залатымі вочкамі.

Як жа Менск – без мядовых гарбункоў з макам?

А вось жа – вымелі з пляцу булачніцу разам з прылаўкам, печывам і жалёбамі...

Памалілася Яўдахія Святой Юстыніі і Святому Кіпрыяну, ды зноў паставіла цеста... Толькі не такое салодкае. Надта ж солана было ў горле ад слёз.

Але назаўтра на былое месца на Высокім рынку, утульнае такое, ля старога дуба, ёй нават стаць не далі. Пагнаў жаўнер у каршэнь.

Толькі ад юрысты аднаго, пакупніка заўсёднага, пачула Яўдахія спачувальнае:

– Не крычы больш «гарбункі». А то і ў казематы патрапіш.

Адгрымеў першы баль, на якім знаёміўся з мясцовай шляхтай новы староста. Ледзь удалося пану Юзафу адгаварыцца ад таго, каб таньчыць... А панове-браты ківаюць пудранымі парывамі ды ўсмішкі топяць. Яшчэ б – уяўляюць, як гарбунок таньчыў бы... Люд паспаліты пацяшаў.

І вось зноў едзе пан староста на сваім белым коніку, няздрадлівым, разумным, па брукаваных і небрукаваных вулках места, заснаванага млынаром Мянескам...

– Гарункі! Гарункі!

Зноў нацягнуліся пуглі... На гэты раз пан староста сам пад'ехаў да кабеты, што насмелілася абразіць яго.

– Каштуйце мае гарункі, ваша мосць, свежыя!

І пабачыў пан Юзаф Радзівіл, староста менскі, мяшчанку ў шэрым каптанчыку і бялюткім каптуры, з вачыма светлымі і дабрэннымі, як беларуская крынічка, і гарбатую – куды болей за яго... Нібыта волат Мянеск даў ёй па плячах кулаком і прыціснуў да сугліністай глебы, змусіў ссунуцца ўніз, як халяву бота...

– Пачым гарункі твае, шаноўная пані? – ціха папытаўся пан староста, седзячы высока, як на шыбеніцы, на белым кані.

– Ды пакаштуйце так, без грошай, літасцівы пане! Хай благаславіць вас Сятая Юстынія!

Адкусіў пан староста кавалак печыва... І пазнаў смак. Бо акрамя мёду і маку, мелі цяпер гарункі – не гарбункі – булачніцы Яўдахіі прысмак палыну.

Кажуць, аднойчы ўладар, што захапіў палову свету, жорсткі, як жалеза, і акрутны, як цівуноў бізун, адмовіўся ад свайго царства і вярнуўся ў родны стэп, калі пачуў пах палыну свайго дзяцінства...

І пан Юзаф так ясна ўспомніў – пакой Чарнаўчыцкага замка... Драўляная падлога... Каменныя голыя сцены, шэрыя, як сны вязняў, што страцілі надзею... Адзіны яркі лапак – неба ў акенцы. Верабейка... І ветрык, які прыносіў праз краты горкі пах... Палыну ці слёз?

Пан Юзаф кінуў гандлярцы ўсё золата, што меў у кішэні.

– Прынось свае гарункі мне кожную раніцу. Іх карысна есці ўсім. Каб не забываць...

Чаго не забываць – прыдворныя лізункі не зразумелі, але скемілі, што гарбатая гандлярка цяпер у фаворы. І абавязкова трэба набыць у яе гэтае печыва... Гарбункі? А, не, яно цяпер называецца «гарункі».

Не марцыпаны, але нічога, з'ямо, каб у адпаведнасці быць...

Вы думаеце, што спадарыня Яўдахія цяпер пабагацела, наняла рамеснікаў, пашырыла сваю справу на ўсё былое Вялікае Княства і выкупіла патэнт на шляхецтва?

Не кожны кусае кавалак большы за свой рот.

Гандлярка аддала залатыя на царкву і працягвала пячы па два кошыкі гарункоў штодзень, падкормліваючы жабракоў, шкаляроў і свіслацкіх цмокаў...

Не так шмат нам трэба для шчасця, спадарове, насамрэч – у двух кошыках змесціцца.

А высокае паходжанне – хіба ўратуе ад прысмаку слёз у кожным кавалку?

Памерла Яўдахія праз дзве зімы, застудзіўшыся на Высокім рынку, паміж дзвюма паводкамі і двума рокашамі месцічаў супраць уладаў.

Памёр і пан Юзаф Радзівіл, староста менскі.

Абоім гарбункам магілы выкапалі такія самыя, як і стройным людцам.

Смерці ўсё адно, якімі былі іхнія спіны.

Смерці ўсё адно, хто быў старостам, хто гандляркай.

Менская ратуша была зруйнаваная і адбудаваная. Даўно страчаны рэцэпт гарункоў...

Толькі палын, які расце на адхонах Свіслачы і туліцца пад сценамі там-сям захаваных манастырскіх муроў, мае ўсё той жа гаркавы смак, які не дасць нікому з тутэйшых забыцца, скуль ён насамрэч родам.

А свіслацкія цмокі сумна глядзяць уверх праз забруджаную ваду залатымі вачыма і просяць печыва.

Падыдзіце як-небудзь, паназірайце...

Аляксей Карпека

Мінск-Восеньскі

Мінская восень – гэта херас.

Даўкая, моцная, з водарам рудой лістоты, арэхаў, сухафруктаў і віна.

Гэта жоўтае-з-чырвоным, гэта мноства адценняў шэрага, ад графітавага і попельнага да амаль белага, гэта дождж і імжа, гэта дурная зялёная трава.

Гэта вычышчаныя дарожкі, аранжавыя людзі, што не даюць лістоце затрымацца на зямлі. Нібы яна апаганьвае горад.

Гэта паркі, што нясціпла агаляюцца перад зімой. Фарсяць голымі галінамі, адкідаючы апошнія лісце, і паўстаюць у поўнай галечы.

Гэта свінцовая рака, цяжкія галіны верб навісаюць над ёй, пліты ўздоўж берага, забытая пустая бутэлька з-пад віна.

Гэта маршчыністыя рукі. Шалікі, шапкі, паліто. Гарачыя і гарачыльныя.

Ляцяць чайкі з горада яны забіраюць мора з сабой, каб вярнуць яго вясной.

«Гяны як нясыць,
Падчас залевы
Я пішу лісты»

У Правансе ёсць мясцовы вінны напой, падобны на херас. Напой складаецца з белага віна, што настоена на маладых грэцкіх арэхах, з цукрам і дадаткам брэндзі «для моцы». Яго разліваюць па бутэльках вясной і летам. Настойка вытрымліваецца ад пары месяцаў да паўгода, а можна і даўжэй.

Бутэлькі з цёмнага шкла захоўваюцца ў прахалодных і недаступных для святла месцах, каб падчас зімовых завей выпіць каля агню.

Мінск-Туманны

Гіганцкі дзікі звер спіць на горадзе, падмяўшы пад сябе яго. Як шкада, што сёння аўторак і ты ідзеш на працу і не можаш блукаць па мінскіх вуліцах, у густой белай патацы.

Туман хавае цыклапічнасць горада. Пажырае будынкі, быццам галодны звер. Затаіўшыся, чакае якога-небудзь небараку, ці ходзіць ціхенька па вулачках.

Халоднае дыханне. Туманная субстанцыя, быццам вата, абцяжарвае рух. Крадзешся па вуліцах у надзеі не абудзіць звер. Ён узрыквае з малочна-шэрай гушчыні рухавікамі машын, усхліпвае захлынаючыся, успыхвае халодным блакітным або бурштынавым цёплым святлом вачэй-фар.

Туман распірае лёгка, засланне вочы, хавае недарэчнасці гарадскога ландшафту, выцягваючы на першы план чорныя драбы голых дрэў, быццам выгаралых крывяносных сасудаў.

Адзінокія ліхтары там-сям гараць, асвятляючы дробныя кавалачкі прасторы. Позняя восень Мінска, апошнія дні лістапада, горад застыў у прадчуванні зімы, уцягваючы ноздрамі халодны туман раніцы.

Мінск-Хтанічны

Зыбіцкая – гэта праява хтанічнай, балотнай сутнасці беларусаў. Гэта хтонь, твань, балота, багна, зыб. Зыбіцкая.

«Хтанічнасць» – дзікая прыродная моц зямлі, падземнага свету. Ёй уласціва падабенства да звера, звышнатуральныя здольнасці, адсутнасць стваральнага пачатку, здольнасці перэваратня і расчапленне – «дзве душы».

Затаіўшыся ў глыбіні, у цемры, у волкасі, у эмацыйным балоце, у нас зыбіцца іншая душа. Цкаваная, вынішчаная з навакольнага асяроддзя. Рэшткі хтанічнага краю, што калісьці шчэрыўся балотамі і ляснымі нетрамі, а цяпер пераўтвораны ў пастаральную карцінку.

Зыбіцкая – праява гэтай другой душы, нашай хтанічнай сутнасці, якая вырываецца раз-пораз на волю. Хтонь у тым ліку і «сталасць весялосці і броду». Атрымліваецца, што Зыбіцкая з’яўляецца жывым увасабленнем прыдушанай хтанічнасці. І як праява «падземнага свету», і як «перэварацень» – бо ўсё адбываецца ноччу, калі штось вырываецца на волю з цёмных глыбінь беларускай душы.

У такія моманты ўсё вакол ператвараецца ў карнавал весялосці і «броду», людзі-перэваратні гойсаюць у цемры па Зыбіцкай.

Выбіраючыся туды ноччу, ты не здзіўляешся, сустрэўшы там людзей з павучынымі лап-камі, ваўчынай поўсцю на карку, з кіпцюрамі, перапончатымі крыламі, у лусцы. Людзей халад-накроўных, галодных да цёплай крыві, ці хаця б да напою мацнейшага, якія вырваліся з пад-земных засценкаў, з карпаратыўнага Тартара, у цёмную серабрыстую ноч.

Гэта не вясёлыя гуляння пры святле сонца, гэта цяжкія хмельныя святы пад месяцам, пад Гекатай, у прыцемках, у п’яным тумане, гэта балотная здань, якая хаваецца за адрэстаўрава-нымі фасадамі вонкава занудлівых людзей.

Выходзячы раніцай з чарговага бара, які быццам бы пячора, што паглынае людзей, у перадсвітальны змрок, ты апынаешся пасярод наступстваў карнавалу. Змрок сцірае яркасць колераў, ператвараючы ўсё ў выцвілую карціну Босха.

Быццам перэваратні, якія не памятаюць, што робяць у звярыным абліччы, людзі не памя-таюць, што яны рабілі, пагрузіўшыся ў багну.

Хітры балотны морак і перарывістае святло багны, што вядзе ў дрыгву, але не толькі на пагібель, але і каб весяліць балотныя істоты, для вар’яцкай асалоды.

Бо дрыгва, балота, багна – гэта і ёсць наш родны дом.

Чайка

«Чайка» размяшчалася ў старым падвальным памяшканні былога бильярднага клуба «Як 18» на вуліцы Якуба Коласа. Яшчэ студэнтамі мы часта завісалі ў гэтай бильярднай – згуляць пару партый у пул і выпіць. У адрозненне ад іншых бильярдных, туды можна было прыносіць свой алкаголь. Грошай тады ў нас вадзілася не шмат, і піць у барах мы сабе не маглі дазволіць.

Дзіўнае спалучэнне часу, месца і назвы, бо тое было не столькі пра самалёт, колькі пра наш узрост, пра 18-годдзе, якое навісла над бильярднымі сталамі, пра нас. А можа таму, што бильярдна клуб знаходзіўся ў будынку № 18 па вуліцы Я.К.

Аднак неўзабаве бильярд зачыніўся, на яго месцы з'явіўся бар. З танным алкаголем і вечна жывой музыкай. Там больш не было бильярдных сталоў, затое засталіся з тых часоў барная стойка, зэдлікі і маленечкія сталы з лакаванага дрэва. За гады лак пакрыўся драпінамі.

Восеньскімі і зімовымі вечарамі тут гучалі вар'яцкія імправізацыі бопа, кул-джаза і бог яго ведае чаго яшчэ ад безыменных джазменаў.

Маленькая сцена ў канцы залы. Змрочнае асвятленне. Цені крадуцца па сценах у цьмяным святле лямпаў. Музыкант з гітарай імправізуе на сцэне, глухія гукі барабанаў, хрыплыя галасы паўшэптам.

Павольна напіваючыся да фіналу, хістаючыся, музыканты сыходзілі са сцэны, саступалі месца іншым. Музыка не сціхала да самай раніцы. Размешчаны не ў жылым доме, бар мог сабе дазволіць бруць усю ноч, да світання. А на досвітку тыя, хто застаўся да канца, выцякалі на вуліцу цёмнымі ручаямі.

* * *

Сюды сцякаліся самыя розныя людзі. Усе – нібы ярка запаленыя свечкі ў начным акне. Вар'яты, бадхісатвы, гарадскія падпольныя дзэн-манахі, што дасягнулі прасвятлення праз джаз і віно. Нібы густы гарадскі булён, людзі варыліся і бурлілі ў невялікім падвальным памяшканні.

Сярод сотняў людзей, з ліха насунутымі капелюшамі, сярод нядбайна апранутых моднікаў – мільгалі гарадскія багі. Святыя трушчоб, што блукаюць днём па горадзе з апаленымі крыламі. З надыходам ночы ў святле падвальных лямпаў яны ажывалі.

«Хто ад'язджаў у Мінск, хто паміраў у Мінску, хто вяртаўся ў Мінск і дарэмна чакаў, хто прыглядаў за Мінскам і сядзеў задуменны і самотны і ў рэшце рэшт сыходзіў, каб даведацца што такое Час, і цяпер Мінск пусты і пазбаўлены сваіх герояў».

Там заўсёды было пракурана, заўсёды шмат людзей, асобы і імёны якіх сціраліся з памяці ў той момант, калі за спінай зачыняліся цяжкія чорныя дзверы бара.

Жыццё праходзіла звычайна чатыры дні на тыдзень, з пятніцы па нядзелю мы ішлі туды і бавілі час да закрыцця.

Людзі выпальвалі целы знутры ў вар'яцкіх танцах, перакульваючы чарку-другую, а хтосьці і больш. Часам спыняліся, стаялі, палілі, глядзелі, пераводзілі дух і зноў уключаліся ў Тэму.

Бармен, смуглы, з чорным шчаціннем, лысы, падобны на цыгана, з завушніцай, не наліваў нічога акрамя «чыстага» алкаголю. Але калі ты прымільгаўся, стаў «сваім», мог змяшаць які-небудзь просценькі катэйль.

Калі ўсе вывальваліся ў цьмяную і хмурную раніцу, палілі апошнюю, «шчаслівую» цыгарэту. Пара, якая падымалася ад разгарачаных целаў, у святле згасаючых ранішніх ліхтароў была падобная на расплаўлены бурштын.

Раніцай пешшу спускаліся ўніз па вуліцы, у бок Перамогі, адтуль раз'язджаліся па дамах на ранішніх трамваях.

У траўні бар зачыніўся. Ніхто не ведаў з-за чаго. Проста ў нейкі момант яго не стала. Дзверы зачыненыя.

Ці быў ён насамрэч? А можа, мы яго прыдумалі?

Успаміны падводзілі нас. Знікалі. Спыраша яны гублялі выразнасць, быццам ты зняў акуляры – і ўсё стала размытым.

Потым дэталі за дэталлю знікалі зусім, сцёртыя пастаяннымі згадваннямі і «дакрананнямі».

Так рэч губляе заостраную выразнасць, калі да яе тысячы разоў датыкаешся і круціш у руках.

Адам Глобус

Асмалоўскія казкі

Піва, віно, гарэлка...

Калі тваё хлапчуковае дзяцінства прайшло ў двухпавярховым раёне мінскай Асмалоўкі, калі ты скончыў сярэдняю школу, адслужыў у войску і вярнуўся ў бацькоўскую кватэру, ніхто не здзівіцца твайму працаўладкаванню на піўзавод. Так тры таварышы Віця Грыб, Шура Шрот і Вадзік Перацяцка і апынуліся на заводзе, дзе сталі грузчыкамі. Грузілі, кралі, выпівалі. Грыб піў гарэлку, якую выменьваў у рабочых з завода «Крышталь». За два літры піва давалі паўлітроўку гарэлкі. Шрот піў віно. Рабочыя з вінзавода за літр піва выносілі паўлітровую бутэльку мацаванага віна. Перацяцка не займаўся абменамі, жлукціў крадзенае піва.

Самым слабым быў Віця Грыб. Ён хутка спіўся і ад гарэлкі памёр. Смерць таварыша так напалохала Шуру і Вадзіка, што яны дамовіліся кінучь піць. Каб спакусы выпіць было меней, мужчыны нават звольніліся з піўзавода і паўладкоўваліся грузчыкамі ў гастронам, які народ называе «Пад шпілем». Там сябры працавалі ажно да пенсіі. Яны расказвалі, што раз ці два на год да іх у краму заходзіў нябожчык Віця Грыб і прапаноўваў разам выпіць выменянай на «Крышталі» гарэлкі. Шура і Вадзік спужаліся толькі першы раз, а потым вельмі спакойна сустракалі прывід і тактоўна адмаўляліся ад яго прапаноў...

Даўно няма ў Асмалоўцы ні Шуры Шрота, ні Вадзіка Перацяцкі, а цень Віці Грыба ўсё яшчэ з'яўляецца на вузенькіх сцежках каля жаўтасценных двухпавярховых дамкоў і ўсё яшчэ прапаноўвае праходжым выпіць разам з ім бутэльку выменянай за піва гарэлкі.

Лес, папараць-кветка, золата

Жыла ў Асмалоўцы доўгі час бяздзетная пара – Яўген і Рыта Дзічкі. Гадоў дзесяць пражылі, пакуль не нарадзілася ў іх дачка. Назвалі Златай. Звычайная сям'я, звычайнае дзіцятка ў звычайным горадзе... Пра што далей казаць? Пра дзівоснае.

Кожны год на Купалле Рыта і Яўген ездзілі ў лес, каб у зарасніку папараці знайсці чароўную кветку. Той, хто трымае ў руцэ папараць-кветку, бачыць месцы, дзе ў зямлю пазакопвана золата! Пасля нараджэння дачкі Яўген адзін паехаў шукаць папараць-кветку. Шукаў, блукаў і знайшоў. Загарнуў яе ў чырвоную хустачку і прывёз у Асмалоўку.

Зайшоў у кватэру. У дзвярах яго сустрэла жонка. Мужчына перадаў ёй знаходку і пайшоў прымаць душ. Ён страшэнна стаміўся ад начной вандроўкі. Думаў: памыецца, паг'е гарачай гарбаты з малінавым варэннем і разам з Рытай палюбуецца кветкай. Выйшаў мужчына з ванны, а ў кватэры ціха-ціха і зусім цёмна. Пайшоў у спальню. Дачка спіць і жонка спіць. Пабудзіў Яўген сваю Рыту, а тая і ведаць нічога не ведае пра дзівосную кветку. Чорт даў Яўгену пагуляцца з папараць-кветкай, а потым ператварыўся ў жонку і забраў забаву.

Так усе ў Асмалоўцы думалі і казалі: «Чорт даў – і забраў чорт». Я не спрачаюся. Ёсць у сям'і Дзічак дзяўчынка, гэта не горш за падземныя скарбы з золатам. Нават лепш за іх. Цяпер Купалле Дзічкі святкуюць толькі ў горадзе, у лес па кветку не ездзяць, гадуць Злату.

Вулічнік, бутэлька, Хатнік

У кожнай мясціне свае адметныя здані, духі і пачвары. Ёсць і ў Асмалоўцы цікавыя постаці, што прыходзяць у наш свет са свету іншага. Адну такую пачвару асмалоўцы клічуць Вулічнік. Ён носіць доўгі, ніжэй за калена, плашчык, на галаве ў яго шэры капялюш. На твары – нос-бульбіна і песняроўскія сіваватыя вусы. Вочы ў Вулічніка – чысцюткі блакіт і круглыя, як

у Мулявіна. Сустрэнеш такога і падумаеш: пэўна, гэта артыст з опернага тэатра, балазе тэатр той побач стаіць. Лепей Вулічніка не сустракаць, бо зловіць твой позірк на сабе, зазірне ў вочы, падыдзе і прапануе разам выпіць. Вулічнік выцягне з рукава пляшку з гарэлкай і скажа, што трэба прайсці два крокі, там у яго ўтульная кватэрка, у якой можна будзе спакойна пасядзець, выпіць і пагаварыць пра жыццё-быццё. Па дарозе да кватэры Вулічнік звычайна расказвае будучаму сабутэльніку смешныя паказкі. Чалавек ідзе і ідзе за Вулічнікам, ідзе і не заўважае, што прайшоў не два крокі, а чорт ведае колькі. Можна так цэлую ноч прабадзяцца па горадзе. Адно добра, што показак наслухаешся і насмяешся на тры гады наперад.

Толік Бараноўскі з трыццаціга дома прахадзіў за Вулічнікам ажно пяць гадзін. Алесь Лосік з дваццаць васьмага толькі а шостаі раніцы дамоў вярнуўся, а Вулічніка ён сустрэў а васьмай вечара, калі з крамы «Суседзі» выходзіў. Васілю Казловічу з трыццаць другога пашанцавала, бо каля вайсковага вучылішча іх спыніў Хатнік. Ён прагнаў Вулічніка і завёў п'янага Казловіча дамоў. Трэба сказаць, што ўсе мужчыны былі на моцным падпітку. Да цвярозых людзей Вулічнік не чапляецца. Каб ён вадзіў па Мінску жанчыну ці падлетка, пра такое ў Асма-лоўцы ніхто не казаў. Вулічнік гуляе выключна ў мужчынскія гульні, мусіць, ён яшчэ не чуў пра гendarны баланс. Але гэты пачуе: такія пачвары маюць добры слых і хутка прыстасоўваюцца да новых варункаў у новым часе. І яшчэ... Пазнаць Вулічніка прасцей простага, бо ў яго на руках не па пяць пальцаў, як у людзей, а па тры.

Аловак, майстэрня, возера...

Кастусь Шаранговіч маляваць не любіў, але мастаком стаў. Трэба сказаць, што ў мастакі Кастусь пайшоў невыпадкова. Старэйшы брат хадзіў у мастаках, бацькі ўгаворвалі ісці за старэйшым братам, і самае галоўнае – вадзяны чорт падараваў хлопцу чароўны аловак.

Здарылася тое на беразе Свіслачы. Кастусь сядзеў у парку каля самай вады і старанна маляваў. Рэчку і старыя вербы над вадою. Маляваў, бо старэйшы брат загадаў. Свіслач плыла павольна, над плынню ціха пагойдваліся тонкія срэбралістыя галінкі. Хлопца пацягнула на сон. Ён заплюшчыў вочы і схіліў галаву. Аловак выслізнуў з вялых пальцаў і боўтнуўся ў ваду. Гэта быў дарагі цяжкі металічны аловак з устаўным стрыжнем, таму ён імгненна пайшоў на дно. Кастусь пачуў, як боўтнуўся аловак, і прахапіўся. Каб Шаранговіч сядзеў над плыткім месцам, ён мог бы палезці ў Свіслач і пашукаць згубленую рэч, але таго разу Кастусь выбраў месца над глыбокай ямінай. Знайсці аловак шанцаў не было.

Хлопец ужо збіраўся пайсці дахаты, калі вада ў рачной яміне закалыхалася і з яе ўзняўся зялёнабароды Вадзянік. Ён паказаў Кастусю залаты аловак і запытаў: «Твой?» Шаранговічу страшэнна спадабаўся вялікі важкі залаты аловак з устаўным стрыжнем. Ён ледзь не сказаў, што гэта ягоны аловак, але стрымаўся і не схлусіў. Вадзяны чорт схаваўся ў Свіслачы, але праз імгненне ўсплыў і працягнуў Кастусю яго звычайны аловак: «Трымай свой аловак. А за тое, што не хлусіў, я падарую табе залатую рэч. Усё, што ты намалюеш залатым алоўкам, будзе ацэньвацца на выдатна і выдатна прадавацца...»

Так і адбылося. Усё, што Кастусь Шаранговіч маляваў залатым алоўкам, падораным Вадзяніком, выдатна прадавалася і ацэньвалася на выдатна. Добра, што хлопец быў нясквапным чалавекам, маляваў і прадаваў роўна столькі, каб хапала на сціплае жыццё. Кастусь рабіў малюнкi да дзіцячых кніжак і за такім заняткам дажыў да пяцідзясяці гадоў. У пяцідзясят дактары знайшлі ў Шаранговіча рак. Гэтую кепскую навіну Кастусь панёс на бераг Свіслачы. Там ён сеў над глыбокай ямінай і расказаў пра сваю хваробу рачной вадзе. З-пад вады ўзняўся доўгабароды чорт і папрасіў Кастуса вярнуць залаты аловак. Шаранговіч вярнуў Вадзяніку яго аловак і пайшоў у майстэрню, дзе ўсё акуратна ўпарадкаваў і прыбраў. З прыбранай майстэрні мастак Шаранговіч патэлефанаваў усім сябрам і знаёмым, каб развітацца. Казаў, што з'язджае

з мінскай Асмалоўкі, едзе жыць на возера Балатон. Але на Балатон Кастусь не паехаў. Ён паехаў на возера Нарач, дзе ў цішыні і спакоі пражыў свой апошні год.

Мурашкі, мышы, змеі...

Пасярод Асмалоўкі стаіць дзіцячы садок. Шэры цагляны будынак не вельмі добра ўпісваецца ў пасляваенны стыль гэтага раёна. Не ўпісваецца, бо збудаваў садок значна пазней. А раней на яго месцы стаяў прыватны дамок Расціслава Кіпцюра-Лусты. Гад быў несусветны той стары Расціслаў. Каб Кіпцюр-Луста быў звычайным гадам, дык мужчыны не палілі б яго складзены з сасновых бяровенняў крываваці дамок. Расціслаў меў вялікія схільнасці да чорнага вядзьмарства. Ён чараваў і ліхадзейнічаў.

Пачалося з таго, што вядзьмак нагнаў у Асмалоўку процьму дробных рудых мурашак. Яны панабіваліся ў цукар, у печыва, у цукеркі. Мурашкі папсавалі ўсё салодкае. Людзям давалося павыкідаць не толькі печыва ды цукар, нават слоікі з варэннем давалося павывозіць на сметнік. За мурашкамі ў Асмалоўку прыйшлі мышы. Яны згрызлі і папсавалі тое, што мурашкі абыходзілі. Мышы грызлі сала і мяса, макароны і крупы, кардон і паперу. Двойчы ў Асмалоўку наведваліся брыгады з санэпідэманцыі. Мужчыны ў зялёных камбінезонах залівалі Асмалоўку атрутай. Першы раз супраць мурашак, другі – супраць мышэй. Атрута дапамагла. Мурашкі і мышы пазнікалі. Шкоды яны нарабілі шмат, але ў Асмалоўцы іх павыводзілі.

Цяжэй за ўсё было са змеямі. Гадзюкі пачалі з'яўляцца ў самых неверагодных месцах... У ложку, пад прасцінамі. У каструлях. У кішэнях кажухоў і палітонаў. Людзі палохаліся да страты прытомнасці. Жудасць ахапіла ўсіх жыхароў Асмалоўкі. Усіх, акрамя вядзьмака Расціслава Кіпцюра-Лусты. Гад радаваўся. Хадзіў па Мінску падвяселены самагамам і выхваляўся, што трымае ў страху ўвесь свой раён.

Асмалоўскія мужчыны пачулі выхвалянні вядзьмака. Уночы на таемным сходзе мужчыны вырашылі спаліць жыўцом Кіпцюра-Лусту. Яны падпёрлі дзверы яго дома бярвяном, каб вядзьмак не змог уцячы. Аблілі сцены газаю і падпалілі. На вокнах у дамку былі жалезныя краты. Так што вядзьмак мусіў загінуць у полімі. Павінен быў, але не загінуў, бо ператварыўся ў вялізнага гругана. Калі ахоплены агнём дах праваліўся, людзі пабачылі, як у слупе дыму падываецца ў неба вялікі птах. Ён зрабіў кола над Асмалоўкай і паляцеў у бок плошчы Перамогі... Недзе праз год на папалішчы збудаваўся самы звычайны мінскі дзіцячы садок.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.